

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Partitionum oratoriarum Ioannis Sturmii - Cod. Rastatt 40

Sturm, Johannes

[S.l.], Octobrib. Anno 1588

Partitionum oratoriarum Ioannis Sturmii Dialogus

[urn:nbn:de:bsz:31-300511](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-300511)

partitiones; quoniam præcepta traduntur de arte orato-
ria, sine facultate dicendi.

Quid est Methodus?

Methodus, ù Sabnarua, est rùia et ratio quæ in
tradendis artibz. atq; disciplinis solet adhiberi.

Quotuplex est talis Methodus?

Triplex præcipue: Syndechni, Anadyluni, et Dia-
cteni.

Quæ dicitur methodus Syndechni?

Syndechni, Latine compositoria potest appellari,
est, quæ à minimis et simplicissimis partibz principio
facto, ad totius institutionem progreditur: Et hæc
methodus servatur in arte Grammatica, in qua
principium fit à litteris, inde progressio ad syllabas,
ad dictiones, ad orationem.

Quæ Anadyluni?

Anadyluni, s. resolutoria methodus est, cum contrario
ordine à toto descendit ad simplicissimas partes: Et
in indicatione Dialectica, Syllogismus resolvitur
in partes maiores: id est; propositiones: et hæc rù-
sum in minores sive terminos resolvuntur.

Qua Diaseleluu?

Diaseleluu, id est, partitoria dicitur: cum a definitione incipimus et singulas partes in ea comprehensas, dividendo partiendoque, consideramus ordine, donec ad finem artis perveniatur. Atque hac docendi ratio, quia fuit a Cicerone observata, in his scriptis de arte dicendi, opus hoc partitionum nomine solet appellari.

Capitulum secundum.

De definitione Rhetorices, de partibus eius, et primum de vi oratoris.

Quo igitur nomine dicendi ratio solet appellari?

Putoeenu a Græcis nominatur; a Latinis et Cicerone vocatur ars, vel ratio vel doctrina dicendi: Itemque facultas vel vis oratoria.

Quid est Rhetorica?

Est doctrina dicendi, secundum Ciceronem vel est bene dicendi scientia: et ut Aristoteles definit.

Putoeenu est Syracusanus exasor et Isepeuba

Cap: 2

Definitio
Rhetorices.

Τὸ ἐνδεῶς λέγειν καὶ δάσκειν. ἢ ἐστὶν. Rhetorica est facultas, quid in unoquoque, facere possit, ad persuadendum.

Quot in partes distributa est Rhetorica?

Græcia

In tres: in nomen oratoris, in orationem et quaestio-
nem. Atque in his partibus occupatur omnis præceptio
artis dicendi; quemadmodum etiam in alijs artibus, ut
consideretur solum; primum ipse artifex, quodque ad
ipsius officium pertinet: deinde opus, quod ipsi facien-
dum est: et tertio materia, in qua is occupatur.

Quid dicitur nomen oratoris?

vis oratoris

ἢ, quod a Græcis vocatur ἡ δὴραγία, ἢ τὸ ἐλεῖν
καὶ ἀεινῶναι: hoc est. Facultas vel officium ora-
toris. In quo observandum est; primum, quis
sit orator: deinde, quam materiam tractet: tum,
quod sit eius officium; et postremo, quibus in rebus illud
sit positum.

Quis est igitur orator?

describitur
oratori.

Vir bonus, dicendi peritus: et ut Græci eum descri-
bunt: ὁ ἐν τῷ ἀνεῖν εὐδραγίως, δὴραγίως
ἀεινῶναι.

Quam materiam tractat orator?

Materiam ille communem habet cum Dialectico; res
 uidelicet omnes quæ ad dicendum proponuntur.

Ma quam tractat
 or.

Quod est officium oratoris?

Dicere accommodatè ad persuadendum: et finis; dicen-
 do persuadere. Cunctis finem illum non semper asse-
 quatur: quemadmodum nec Medicus suæ artis finem
 semper attingit: tamen si dixerit accommodatè, officio
 suo satisfactus uideri debet.

Officium et
 finis oratoris.

Quot iam in partibus uersatur illud

officium?

In his quinque. In uentione, collocatione, elocutione,
 actione, et memoria.

In 5 partibus
 uersatur officium
 oratoris.

Quid est Inuentio?

Inuentio, uel euentus est rerum uerarum et uerisimili-
 um excogitatio, quæ causam probabilem reddant. Sunt
 enim argumenta quibus utitur orator, alia alijs firmiter
 et ueritati magis consentanea.

Quid collocatio?

Collocatio uel factus est ordo et distributio rerum,
 quæ deorsum trahit, quid quilibet locis sit collocandum.

Collocatio factus?

Elocutio 9°.

Quid Elocutio?

Elocutio, n̄ dicitur, n̄ collocatio est idoneorum uerborum et sententiarum, ad inuentionem accommodatio.

Actio 9°.

Quid actio?

Actio, n̄ inuocatio, est uocis, uultus, et gestus moderatio cum ueritate.

Memoria 9°.

Quid memoria?

Memoria, n̄ uerbum, est firma animi rerum et uerborum, dispositionis perceptio. s.

Quomodo hae quinq; partes sunt distinctae?

Distinctio hae 5° p^orim.

Distinctae sunt secundum materiam duplicem: res scilicet, et uerba. Nam Inuentio et Collocatio occupantur in rebus, et est, Argumentis: Elocutio et pronuntiatio in uerbis. Memoria denique communis est, et ceterorum omnium quasi custos et thesaurus.

De oratione, de partibus orationis et cuiusque partis fine proprio.

Capitulum tertium.

Capitulum 3.

Secunda pars Rhetorices. De oratione et 9°.

Quanam est altera pars Rhetorices?

Oratio, quae a Graecis ad uos appellatur.

Quid est oratio oratoria?

Est elegans et copiosum dictionis genus, ad usum forensem, et alias vite humanae utilitates accommodatum. Oratio qd.

Quot sunt partes orationis oratoriae?

Quatuor: Exordium, Narratio, Confirmatio, et Peroratio. Partes orationis oratoriae.
 Illae enim plures partes, quae à caeteris auctoribus considerantur, sub istis quatuor comprehendi possunt. ut. Retinatio, sub confirmatione; Propositio et Inversio sub confirmationis principio; Amplificatio, et sub caeteris omnibus et maxime sub peroratione.

Quid est exordium?

Exordium loquutionis, est principium orationis, per quod animus auditorum aut iudicis constituitur, et apparatus ad audiendum. Exordium qd.

Quid Narratio?

Narratio, dicitur, est rerum gestarum, aut penitus ut gestarum, expositio. Sunt enim Narrationes aliae Historicae, aliae fabulosa. Narratio qd.

Quid confirmatio?

Confirmatio qd.

Confirmatio qd

et hanc aduocari
cones qd
tas qd

Confirmatio, καλὰ βρεῦν, ἢ ἀπόδοξις; est nostrorum
argumentorum expositio, cum asseratione. Hinc adiūta
Et a comes est refutatio; ἢ ἀραβρεῦν; quia est contra-
riorum locorum dissolutio.

Quid Peroratio?

Peroratio qd

Peroratio, ὁ ἐπιλόγιος, est artificiosus terminus orationis.

Quomodo haec quatuor partes sunt distinctae?

Distinctio hanc
7 phrasim

Distinctae sunt duplici fine: quarum altera est docere,
altera impellere sine monere. Nam narratio et confir-
matio in docendo occupantur: Exordium uero et Peroratio
in auditorum animis promouendis.

Sed estne eadem et docendi et monendi

Peroratio in
docendo et monendo

ratio in duabus partibus?

Non est eadem
alia

Non est eadem: Nam et docendi ratio alia nuda
est, et ad rem simpliciter exponendam accommodata, sine
rationibus: ut, in Narratione: alia argumentosa; et ad
probandum idonea: ut, in confirmatione. Et monendi
ratio una est moderata, ad conciliandum directa; ut
in Exordiis: altera uehementior, et ad cogitandum compa-
rata: ut in peroratione.

De quaestione et quaestionum generibus.

Quaestio
nuda

Quaestio et ad rem exponendam
simpliciter accommodata. Alii
Argumentosa et ad probandum idonea. Alii in confirmatione.

Capitū quārtūm .f.

Quāntam est tertia pars Rhetorices.

Tertia pars est quæstio, quæ à Græcis *ἑρωτική* nominatur ab alijs *probativa* dicitur.

capitulum 4° de
Rhetorica 4° h
e 95 h

Quid est quæstio?

Est caput totius disceptationis, ad quod omnes argu-
mentationes referuntur.

Estio 4°

Quot sunt genera quæstionum?

Dico: Unum finitum, quod à Cicerone causa, vel contro-
versia nominatur, à Græcis *ἑρωτικὴ*: alterum Infi-
nitum quod nominatur propositum, vel consultatio, à Græ-
cis *ἑρωτικὴ* dicitur: sed utrumque genus iterum duplex
est: aut enim simplex et solitarium, aut coniunctum
sive compositum.

in ratio

Quæ dicitur finita quæstio?

Quæ complexum et notationem circumstantiarum habet,
Sunt autem circumstantiæ, quæ personas aut res probati-
liter circumstant, ut in loco adiunctorum considerari
sunt. Exempli gratia: An Cælius nenennum paravit Clodia:
An Archias sit civis Romanus.

in ratio 4°

Quæ Infinita?

et cetera qd.

Qua complexum circumstantiarum non habet: Ut.
An contra beneficos quotidie possit exerceri iudicium.
An viri docti sint in ciuitate retinendi.

Singula qd.

Quaenam dicitur simplex quaestio
In qua de una tantum re quaeritur. ut. An Caelius fuerit
adolescens luxuriosus. An viri qd. exercitatione compare
fuit. Qua composita.

Composita qd.

In qua de duabus aut pluribus rebus simul quaeritur: Ut. An
Caelius animum multo sumpserit a Crodio, et eodem
venenum parauit. An Ateobius domicilium habuerit in
Flaha, et profectus sit apud praetorem P. Romani.
An omnes artes contine vinculum habeant, et exer
citate sint comparanda.

De inuentione, de argumentis,
de locis, et eorum generibus.

Capit. 5.

Capitulum quintum.

Quod est igitur generale praecipuum in
uentio, qua prima pars est in
officio oratoris.

Practis in
officio oratoris
efferentur.

Inuenienda oratori sunt ea, quae per fidem faciunt
auditoribus, et eorundem animos moueat: hoc est,

dicitur, quæcumque per viam artis et nos tra opera
comparari possunt.

A/s. 2. p. 1. g. d.

Quæ sunt summa?

Quæ sine arte putantur esse; et ut scripsit totales definit:
à le tra de v. l. o. d. a. cui d. n. d. o. r. n. o. p. e. r. s. y. a. l. l. a.
n. e. s. t. u. e. r. e. r. f. d. e. s. t. i. n. a. r. t. i. f. i. c. i. a. l. i. a. d. i. c. i. t. u. r. q. u. i. a. n. o. n.
per nos comparata sunt, sed arte existerunt. Vocantur
tamen artificialia, non quod arte prorsus careant. Sunt
enim non minus artificiosè tractanda atq; insita: sed
santum quod ex quæstione, et secundum artis præcepta,
non inveniuntur ab oratore, sed ad ipsum aliunde
deserantur.

unde inveniuntur
argta.

Unde vero inveniuntur argumenta?

Ex locis, quæ si Græcis loci vocantur.

2. l. 1. g. d.

Quid sunt loci?

Sunt sedes et domicilia argumentorum, in quibus ipsa
latet argumenta. Non quod loci, ut in arte expli-
cantur omnium argumentorum materiam contineant;
quæ petenda est ex diversis partibus Philosophiæ: sed
quod locorum doctrina ostendat oratori, quomodo
examinanda sit quæstio proposita, ut eruantur argu-
menta, quæ faciant ad quæstionem probandam et

refutandam.

Quot sunt locorum genera?

Duo quosque quomodo modum argumentorum: et alij no-
minantur. assumpti loci, alij desiti.

*Quosque
quod!*

Qui dicuntur loci assumpti?

Qui suppeditant argumenta, quae non inveniuntur ex
re proposita, sed aliunde assumuntur. Nimirum
ab hominum dictis, factis, scriptis, iure, legibus, con-
suetudinibus et similibus.

*Hic assumpti
quod?*

Qui vocantur infiti?

Qui conferunt argumenta ea, quae sunt infixa rebus, de
quibus dicendum est, et ex quaestione petuntur ab ora-
tore.

*de
quod?*

De assumptis sine testimonijs?

*Capitulum
quod?*

Capitulum sextum.

Quot sunt loci assumptorum argumentorum?

Assumptorum unius tantum locus est, testimoniorum
locus nimirum, qui a Graecis *μαρτυρίας* uel *μαρ-
τυρία* nominatur.

*de
quod?*

Quid est testimonium?

Testimonium dicitur, quicquid extra propositionem
quaestionem assumitur ad fidem faciendam. Atque sic

*testimonium
quod?*

locus diuidendo solus explicatur à Cicerone, cum caeteri
enumerantur tantum propterea, quod testimoniorum
usus sit praecipuus apud oratores: reliqui uero loci dili-
gentius fuerint explicati à Philosophis sine Dialecti-
cis. Quot sunt autem testimoniorum genera?

Duo; Diuinum et Humannum.

Quid est diuinum testimonium?

Quod à Deo proficitur, et ipsum auctorem habet;
cuius apud gentiles haec quatuor quasi species erant:
oracula, auspicia, sine auguria, uinationes, et respon-
sa; eaque uel sacerdotum, uel haruspicum, uel coniectorum.
In nostra uero religione Christiana ueriora et certiora
sunt diuina testimonia, quae scriptis Prophetarum,
Apostolorum et Euangelistarum continentur.

Quid erat oraculum apud gentiles?

Oraculum dicebatur quod in se uel orationem habere
uidebatur; cuius modi praecipuum fuit Apollinis oraculum
Delphicum, ubi responsa dabantur interrogantibus plerumque
ambigua; ut, quod Crassus Creso datum fuerat. Cresus
Flavium penetrans, magnam peruerteret opem nim. Item
quod responsum fuerat Brito et Tarquinio, cum regna-
rent in Roma, qui primus matrem suam esset deoscu-
latus.

Quid aſpicia?

Aſpicia uel aſpiciunt dicebantur aſpiciunt obſerua-
tiones, quas uel ſumebant ab aſpiciunt uolatu, uel cantu,
uel paſtu, uel tonitru, fulminibus, caeteriſque rebus raris
et miraculoſis. Cuiusmodi fuit aſpiciunt factum de
Romulo et Remo; quorum hinc & illi duo decem uultus,
res ad uoluntatem uolabant; cum contentio inter eos
eſſet de regno Romano: Item de Numa Pompilio
factum aſpiciunt, quo confirmatus fuit rex Romanorum.

Quid erant Vaticinationes?

Vaticinationes, uel uelae, dicebantur fatum et fabu-
licorum hominum praedictiones: ut. Quod Calchas
praedicit Graecis, Anno demum decimo eos conſecuturos
eſſe uictoriam contra Troianos. Quod Helenus Aeneae
ſuum iter deſcribit. Quod Sybilla uetat exercitum Ro-
manum ducere in Aegyptum.

Quid reſponſa illa?

Reſponſa erant dicta, uel ſacerdotum, qui rebus ſacris
et religioni praerant: ut, Pontifices, Flamines, uirgi-
nes uel tales, ſacerdotes, reges, ſacerdotum apud Ho-
merum; et ſimiles: ut. Quod Cuius ſacerdos Apollo-
nis, laſus a Graecis, per tem a dierius ipſos exſtat.

Vel haurispicum, qui ex inspectione Exhorum, fura
fura predicabant: ut. Quod in sacrificio filij Caesaris
prædicabatur, fore ut consilium et vita deficeret;
quod in extis macula bonis cor non esset inuentum.
Vel denique Coniectorum, qui dormientium uisa inter-
pretabantur. Cuiusmodi somnium fuit Agamemnonis,
de educendo exercitu contra Troianos. Et Apollinis,
de capta urbe: et Titi Livij de instaurandis
Ludis Romæ.

Quid est humanum testimonium?

Quod ab homine proficiscitur, eundemque auctorem
habet: in quo spectantur tria præcipue. Auctoritas
uoluntas et oratio.

Quid est auctoritas, et quæ pariat
auctoritatem testibus?

Auctoritas est opinio virtutis in persona, pariatque
auctoritatem. Virtus arte omnia, deinde ingenium,
ætas, doctrina, usus, bonos, opes, potentia et simi-
lia. Quæ, quibus adsunt aut desunt, pro ratione
temporis ac rei propositæ, plus minusve fidei adiun-
gunt: unde fit ut laudentur ut plurimum testes ab
huiusmodi rebus, si fides illis sit habenda. Reprehendite

autem contrarijs, si sit deroganda fides.

Quomodo voluntas spectatur
in testimonijs?

Voluntas cupiditatis est, et ostendit, quia causa ali-
quis adducta, testimonium dicat libere ne an affectu
aliquo impulsus, testimonium perhibeat.

Quotuplex est oratio testium?

Duplex. Aut enim libera est, quam homines sua sponte,
nullo ut coacti, proferunt: aut est expressa, quam
iurati, aut necessitate, conditione, ut tormentorum, aut
simili aliqua ratione compulsi, pronunciant. Ad
humanum praeterea testimonium, et praesertim ad oratio-
nem, referuntur etiam iurata, pacta, promissa, scripta,
syngrapha, chirographa, leges, senatus consulta, princi-
pum aut magis tractuum edicta, & similia.

Cuiusmodi argumenta sumuntur a
testimonijs.

Testimoniorum haec sunt.

Lucius Lucullus perhibet testimonium Aulo Licinio Archia,
quod factum sit civis Romanus; itemque Heraclienses
legati attestantur.

igitur pro civis habendus est. Item.

Pleriq; sapientes et philosophi statuerunt animos homi-
num immortales esse.

Igitur sunt immortales, et cum corporibus simul non
interiunt.

De locis in istis argumentorum, et primum
de toto ac definitione.

Capitulum septimum.

Quot sunt loci in istorum argumentorum.

In istorum primo quatuor enumerantur à Cicerone: To-
tum, Partes, Relatio, et Affecta. Affectorum autem
rursus recensentur tridecim: Coniuncta, Genus, Forma,
Similitudo, Differentia, Contraria, coniuncta, Antecedentia,
Consequentia, Repugnantia, Causa, Effectus, et Comparata.

Quid est Totum?

Totum tribus accipitur modis: Primum de quaestione:
Deinde de Definitione: Tum de re uniuersa, quae ad quaestio-
nem probandam adhibetur.

Cuius quaestio nominatur Totum?

Quoniam haec capitulum totius disceptationis continet, et ex
partibus constat, quae et ipsa suppeditant argumenta ad
rem de qua agitur, probandam.

Quot sunt igitur partes quaestionis?

Quæstionis hæc duæ partes sũnt: Prima, Subiectũ, to pronosciueror; id quod subiicitur alteri, et de quo illud alterũm quæritur: ut Virtus, senectus, amicitia et similia. Altera prædicatũ, to xaluto xueror; id quod de priore dicitur affirmando uel negando; ut. Expectandum esse; miserũ esse, utile eẽ ad uitam conseruandam. Verũm alterũtra pars, quamdiũ dubia est, non suppetat ræm per se, ad rem probandam. Verũntamen examinata secundũ inuentionis doctrinam, uarias ratiões, et argũmenta ad se probandam uel refutandam subministrat.

Quid est Definitio?

Definitio õ õẽõ uel õẽõõõ, est oratio, quã quid res ipsa sit, breuiter explicat: ut. Virtus est habitus animi bonus, nature consentiens. Senectus est extremus actus fabrica, uel uita humana.

Quæ sũnt partes ^{definitionis} ~~definitionis~~?

Partes eius primũm duæ sũnt: una definitũm, hoc est, res seu nomen, quod ad definiendũm proponitur: ut. Virtus, senectus, amicitia. Altera finitio, seu definiti explicatio. õ õẽõõõ et absoluitur aut genere et proprio: ut. Finitio est uirtus, sũm cuius, trõõõõõ: aut genere et diffinitio specificũ: ut. Virtus est habitus animi bonus.

Quos sũnt genera definitionũm?

Dno: Vnum uerum, sine Philosophicum, quod genere et proprietate uera declaratur, et quid res sit, explicat: ut. Rhetorica est doctrina dicendi. Orator est uir bonus dicendi peritus. Alterum multatum quod qualis tantum res sit, circumscribit, aut enumeratione partium: ut. Rhetorica est, quae consistit in uerbo oratoris, in oratione, et quaestione. Aut interpretatione nominis sic. Quoad, Via: ut. Versutus dicitur, cuius mens celeriter uersatur. Aut translatione, sic. Metalepsis: ut. Lex est anima ciuitatis. Aut denique contrariorum oppositione sine remotione: ut. Virtus est uinum fugere. Sapientia est stultitia caruisse.

Quoniam est illa tertia totius significatio?

Tertio totum accipitur pro re uniuersa, quae in species, uel membra, tanquam partes potest distribui. Est itaque hoc totum duplex. Aliud generis, quod sub se species et differentias continet: ut, Virtus. Cuius species sunt. Iustitia, fortitudo, temperantia, prudentia. Differentiae uero, quod alia intelligibilis est, et alia moralis, sic arbor, metalum. Aliud est integri totum, quod in membra dissecari potest, ut. Oratoria oratio, cuius partes sine membra sunt. Exordium, Narratio, Confirmatio, et peroratio. Cuiusmodi argumenta sumuntur ex hoc loco?

Definitionis talia sunt. Amicitia vera est rerum diuini,
 naturam humanamque, cum beneuolentia et charitate summa
 consensus. Fuit autem talis consensus inter Laelium et Sapi-
 diam. Igitur vera fuit inter eos amicitia. Item.

Comedia est speculum uitae humanae.
 Igitur utile est uitam humanam spectare
 Igitur Comediam spectare est utile.

Totius talia sunt.

Omnis uirtus ad beatam uiuendum est necessaria.
 Igitur et temperantia. Item.

Uniuersam hominis uitam natura recte conseruit.
 Igitur erroris alicuius senectutis non est culpanda.

De partibus infortiorum.

Capitulum octauum.

Quis est secundus infortiorum argu-
 mentorum?

Secundus est partium, quae a Graecis uicere nominantur.

Quid sunt partes?

Partes sunt e quibus res uniuersa, uel totum aliquod consti-
 tuuntur: ut. Iustitia, fortitudo, temperantia, prudentia, sunt
 partes uirtutis. Exordium, Narratio, Confirmatio, et
 Peroratio sunt partes orationis oratoriae.

Quotuplices sunt illae partes?

Duplices: aliae ~~quatuor~~ generis, et differentiae, et species
in quas ipsum genus dividit: ut animal dividitur in ratio-
nale et irrationale, tanquam differentias: aut in hominem,
equum, bovem, leonem, tanquam species. Atque harum par-
tium enumeratio proprie dicitur *diastasis* terminatio. Aliae
vero sunt partes integri, e quibus totum aliquod consistit:
ut. Caput, thorax, brachia, venter, pedes, sunt partes *partis*:
ac harum enumeratio proprie dicitur *per eadem* s. *distributio*.
Qualia sumuntur argumenta?

A partibus de sumuntur.

In summo Imperatore, quatuor has res inesse oportet:
scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem:
quia omnia reperiuntur in Caesare Pompeio.

Sunt Caesaris Pompeius est summus Imperator. Item.

In accusatore bono oportet esse innocentiam vitam, veritatem
doctrinam et dicendi exercitationem.

Sed nullum horum est in Caesare.

igitur Caecilius non est bonus accusator

De Notatione.

Capitulum nonum.

Quis est tertius locus fusitorum?

Tertius est Notationis quam Graeci *επιγραφον*
et *βραβειον* appellant.

Quid est Notatio?

Est nominum sine uerbis, quae rerum notae sunt, consideratio et explicatio: ut Saturnus dicitur, quod saturnalibus annis: Jupiter quasi iuuenis pater: Mandes, q. magna uertat. Sol, quod solus luceat obscuratis sideribus.

Quotuplex est ea consideratio nominum?

Triples. Aut enim Etymologia tantum uerbi consideratur. ut Virus a uero dicta est, officium ab efficiendo, Locuples quod locus habeat plenos. Et propria uis et potestas uerbi perpenditur: ut Vetus dicitur non tantum quod antiquitas, sed binum est, sed etiam quod usu dicturae malum. Aut denique, usus sermonis consuetudine approbatus: ut Tyrannus non amplius significat quemuis regem aut principem sed crudelium et inhumanum. Sophista non est amplius doctor sapientiae, sed fraudator.

Quomodo à Notatione conferantur Argumenta?

Notationis talia sunt.

Separatus est Republicam administrare.

Atque Senes a senibus nomen habet.

Ergo Senes sunt apti ad Republicam administrandam.

Item.

Familiares nominantur quod sint in eadem familia.

Atque Cicero et Atticus non sunt in eadem familia.

Ergo Cicero et Atticus non sunt uere familiares.

Capitulum decimum.
De locis affectorum et primo de coniungatis.

Quid sint affecta?

Affecta dicuntur, quae ad rem explicandam atque demonstrandam adhibentur: ipsa vero singula, plene illam non explicant. Atque in hoc, si res sunt separatae a prioribus: quoniam in his singulis, non ut in illis res tota proponitur, aut quid illa sit, circum scribitur, sed ad illud totum haec affecta sunt: hoc est. Communem sine cogitatum quandam naturam habeant et ad eandem explicandam faciunt.

Quis est primus locus affectorum?

Primus est coniungatorum quae a Graecis βύζων et βύζωνια nominantur.

Quid sunt coniugata?

Coniugata dicuntur verba eisdem generis quae ab uno aliquo ortu principio varie commutantur: ut. Doceo, doctrina, doctus, doctilis et similia: quae in obliquis et aduersivis casibus nominantur. Graecis πύζων: ut Docte, docti, doctrinae doctrinam et similia.

Quotuplicia sunt coniugata?

Duplicia: Quaedam re verborum coniugata quae et derivatione et significatione conveniunt: ut. Jus, iustus, iustitia.

æquitas, bonitas, humanitas.

Quomodo coniungata in probando
adhibentur?

Coniungatorum talia sunt argumenta.

Quisquis legibus in exilium eiectus est, is pro exule
habendus est.

Publius Claudius in exilium eiectus est.

igitur pro exule habendus. Item.

Si nefas est, occidere sceleratos, senatus quoque nefarius
habebitur, qui de sceleratis sumit supplicium.

Atqui Senatus sine crimine nefarius appellari non potest.

igitur non est nefas occidere sceleratos.

De genere et specie.

Capitulum Undecimum.

Quis est secundus locus Affectorum?

Secundus est Genus, quod à Grecis *Γένος* vocatur
et cum hoc fertur coniungatur, qui est forma seu species,
quæ dicitur τὸ ἴδιον.

Quid est genus?

Est notio, ad plerimas differentias pertinens, vel
comune quoddam vocabulum, quod pluribus differentijs
et speciebus attribui potest: ut Animal, arbor, metallum
terre, ars, scientia.

Quid est Species?

Est notio, cuius differentia ad caput generis et quasi fontem referri potest: ut. Homo, equus, bos, leo: sunt species animalis, tanquam generis, inter quas et ipsum genus; differentia sicut rationale et irrationale: arboris species sunt: Pomus, pyrus, quercus, salix et similes. quarum differentie sunt quod alie frugiferae sunt et alie steriles.

Quotuplex est Genus?

Duplex: unum summum, quod in ordine suo latissime patet, et omnia interiora suo se comprehendit: Ut.

Substantia, Quantitas, Qualitas &c. Aliud intermedium, quod positum inter summum genus, et imam speciem superiorum species est, et inferiorum genus: Ut Animal magnitudo virtus.

Substantia

Corporea   Incorporea
Corpus.

Inanimata   Animata
Animal.

Rationale   Irrationale.

Homo.   Equus
Socrates.   Bucephalus.

QUANTITAS.

Continuata   Distincta
Magnitudo

Linea superficies, corpus
locus, tempus.

Quotuplex est Species?

Duplex quoque: Una subalterna, quae superiorum species est, et inferiorum genus: ut. Animal, magnitudo, virtus. Altera imae seu specialissima, quae proxima est individuis, et generis locum nunquam occupat: ut. Homo, in substantia, linea in quantitate, iustitia in qualitate.

Quotia sunt horum locorum argumenta?
Generis talia sunt.

Omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum.

Facultas oratoria et poetica sunt artes quae ad humanitatem pertinent.

igitur inter se quoddam commune vinculum habent. Item

Nulla virtus malitiose agit.

Prudentia virtus est.

E. Non agit malitiose.

A specie talia sunt.

Quisquis Eloquentiae studet, is honestae arti

studet Eloquentiae.

E. Honestae arti studet.

De similitudine et differentia.

Capitulum duodecesimum.

Quis est quartus locus Affectorum?

Quartus similitudinis est, quæ à Grecis ὁμοιωσις nomi-
nabitur. Et cum eo coniungitur Quintus, qui dissimi-
litudinis est, vel differentia, à Grecis δισιωσις, ἁ-
νωσις, ἢ διαφορά appellatur.

Quid est similitudo?

Est rei propositæ, cum re extranea, consimilis collatio
secundum qualitatem instituta: ut Quomodo sicut
illud strat mandatum, ita vir sapiens ornamentum est
civilitatis suæ.

Quid differentia?

Est dissimilitum rerum propria nota, ex qua diversa
qualitas apparet. Ut. Non quædam modum noniam nescitem
necesse antepone, sic amicos nonos necesse debemus ante-
ponere. Quæ sunt partes in similitudine

et differentia.

Partes duæ sunt. Una prolatio, s. propositio, seu prior
pars illius collationis, quæ continet ipsum simile aut dissi-
militate, quod ad rem propositam adhibetur. Altera est
prolatio, redditio, altera pars s. collationis quæ conti-
net accommodationem rei propositæ, ad rem alteram similem
et dissimilem.

Quot sunt genera similitudini-
um?

num.

tria praecipue: unum quia Boetius in quo singula cum sin-
 gulis conferuntur, nec plura sunt in redditione, quam erant
 in propositione: ut. Quomodo modum pictae tabulae oculos
 tantum pascat: sic res ab avaris hominibus acquisita, ipsos ob-
 lectant tantum aspectu, ad usum nullum exhibete. Alterum
 ex Aesopio, in quo cum singulis conferuntur plura: ut. Quomodo
 modum navis optime regitur a perito gubernatore: et curus
 regitur rectissime ab avaritia exhereditato: sic etiam a ma-
 gis tractu prudenti felicissime gubernatur Respublica.
 Tertium est praesidium virtutum, quod constat exemplis.
 Sunt autem exempla duplicia, quaedam historica, quae con-
 tinent res gestas: ut. Quomodo modum Polycrates pro cupidini-
 tatem auri in extremum periculum vite incidit: sic multi
 homines non contenti presentibus rebus, dum maiores opes quaerunt,
 de vita periclitantur. Quaedam vero sunt fabulosa: ut. Quomodo
 admodum Tantalus in magna aquarum copia, siti tamen lu-
 borat: sic avari homines, in magis saepe constituti divitiis
 cum inopia tamen conflictantur.

Quomodo adhibentur hi loci in
 probando?

Similitudinum praeter praesentia exempla sunt talia quoque,
 Quomodo modum navis, dum est incolonus gubernatorem
 oportet, et omnes eos, qui una navigant, officium strenue
 facere ne detrimentum illa patatur, cum vero fluctibus

oppressa est, inanis fit omnis opera: sic dum Respublica
incolūmis est, Magis tractū oportet ee solitudo, ne quod ei
malū inferatur: cum vero periculorū magnitudo superat,
haud amplius tantū prestare potest gubernatorū pro-
curatio. Item. Quomodo bonis Poeta, cum reliquas
actūs fabulae bene descripsit, non solet in extremo ac la-
deficere: sic, Natura, cum reliquas a fatis partes bene
constituerit, non negligentia alicuj de senectute est ne-
cassanda. Quomodo differentia accomo-
dantur.

Eodem fere modo: sed dissimilitudinū vel adiacenda ratio
est: ut. Non quemadmodum formices, ad securam ne-
cessitatem, nictim in aestate colligunt: Ita quōq. avari hoies
ad praesidium senectutis colligunt dititias. Nam formica
in hyeme quiescentes, nictim comparato frūctū avaro vero a
quærendo nunquam desistunt. Vel ostendenda est melior
similitudo: ut. Non quemadmodum novae vestes, veterib;
anteponuntur: sic amici novi veterib; sunt anteponendi: sed
quemadmodum mores veteres, et vetera iura atq. nūmis mata
praesertim in indicantur novis: sic etiam amici veteres, novis
anteponendi sunt.

De Contrarijs. Caput decimum tertium.

Quis est sextus locus affectionum?

Sextus est contrariorum, quae à Graecis ἀντιθέματα
sunt nominata. Quid sint contraria?

Contraria sunt, quae simul in eadem re inesse non possunt,
sed pugnant et opposito: ut. Bonum et malum, verum et
falsum, virg et vitium, fortitudo, et timiditas, honestas et
turpe, et similia.

Quot sunt genera contrarij?

Quatuor. Aduersa, Erastica, Priuantiā seculari. Relatiua
la reoble et negatiua, la anoccalena.

Quae dicuntur Aduersa?

Aduersa sunt duo contraria, quae posita sub eodem, et diuer-
sis generib; plurimum inter se differunt: ut. Virg et vitium, sa-
pientia et stultitia, album et nigrum.

Quid Priuantiā?

Priuantiā sunt duo contraria, quorum alterum significat habi-
tū. Presentiam naturalis qualitatis: Alterum priuationem,
i. absentiam eius qualitatis: ut. Visus et caecitas; lux et te-
nebra; pietas et impietas, iuratus, iniuratus, probitas, impro-
bitas.

Quid Relatiua?

Relatiua sunt duo contraria, quae inter se conferuntur, et
se mutuo explicant, eodem modo in subiecto locum non habent.
ut. Dominus et seruus: magis trax et subditi, emptor et
uenditor. **Quid Negantia?**

Negantia sunt duae sententiae contrariae, quarum altera
affirmat aliquid, altera id ipsum negat: ut. Voluptas est
expetenda. uoluptas non est expetenda: opera iustificat
opera non iustificat: senes sunt miseri. senes non sunt miseri.

**Quomodo Contrariae adhibentur
in probando?**

A contrarijs uaria sumuntur argumenta: ut. Omne donum
perfectum atq. bonum proficitur a Deo.

Et. Malum et afflictio non habet causam ipsam Deum.

Item.

Auantia, odium contra se omnium hominum exorat.

igitur liberalitas omnium hominum meretur beneuolen-
tiam. Item.

Alexandrinus testes iurati, falsum dixerunt.

igitur uerum testes timonium ipsorum haberi in ca simili
non debet.

De adiunctis.

Capitulum decimum quar-
tum.

firma sunt et infirma. quæ hæc sunt quæ dependunt à voluntate hominum: ut. ex Judæo fieri Christianum.

Quid Circumstantiæ?

Quæ rem propositam probabiliter circumstant. Sunt autem circumstantiæ duplices: aliæ personarum aliæ rerum. Quæ sunt personarum Circumstantiæ?

Quæ ab ipsis personis rationes probabiles suppeditant. In personis autem considerantur undecim.

I

Nomen: ut Cato nominatur.
Igitur est cæcus et sapiens.

II

Natura: ut Cælius fuit ingeniosus adolescens.
E. Coniurationis Sabina non fuit particeps.

III

Virtus: ut Cælius fuit educatus in castissima familia M. Crassi.

Fuit igitur adolescens temperans.

IIII

Fortuna: ut. Euthymus pauper erat.

V

Igitur fraudem committere, et spoliare Niciam suam pericula fuit ausus.

VI

habitus: ut. Hortensius exercitatus est orator.

Igitur contra ipsum causam gravem tueri difficile est.

Affectio: ut. Cælius non veritatis est in foro ac iudicis.

E. Siculorum causam contra Hortensium non potest defendere.

Studia: ut. Mary Calig s inolisq est eloquentia.

VII

Est igitur utilis futurq Republica.

Constitia: ut. Euthyans cogitavit, res trinita parte deponit.
posse faciliq relinquim retineri.

VIII

Igitur partem reddere potuit noluit quam de tota summa
littem mouere.

Facta: ut. Philippus multa iniquè fecit, post factam pacem
cum Atheniensibz.

IX

Igitur non cogitat servare pacem.

Causa: ut. Pompeius multa bella feliciter administravit.

X

Igitur bellum quoq Mithridaticum feliciter conficiet.

Victa: ut. Quidam dixit triiduo aut quatuoriduo moriturum
Milonem. Igitur ipse nunc fuit insidiatus.

Quae sunt circumstantia
rerum?

Quae in rebz ipsis probabiles rationes communi trant. Consi-
derantur autem in rebz haec quinque, potissimum.

Locus: ut. Filii Ciceronis s triduit Athenis.

I

Factus e philosophus.

Tempus utique est.

II

Tempus aptum conditijs.

Causa: ut. Milo nullam habuit causam, cur populi a se stus
dia alienaret.

III

Igitur populum noluit offendere.

Facultas: ut, Milo multas facultates et occasiones occi-
dendi Clodiam praetermisit.

igitur non voluit ipsum occidere

His trumenta: ut, Athenienses plures habent triemes, pe-
cunias, copias militares quam reliqui Graeci.

igitur Philippus magis eos metuit quam ceteros.

Quid sunt signa?

Sunt externa nota, quae in oculos, vel ceteros sensus in-
currunt ac probabilem rationem praebent: ut,

Masiniusa nullo frigore adducit potuit, ut opero eet capite
sua firma constitutione corporis usq; est. Item.

Roscig amavit suum filium: quia tradidit ei omnia
praedia possidenda.

Quid Credibilia?

Sunt interna mentis coniectura, probabili ratione concepta,
ut, Archias doctus est poeta

igitur populi Romani bella artificiose comprehendet carmine

Quomodo adhibentur huius loci argu-
menta ad probandum?

Singula per se infirma sunt: ideoq; si firmam probationem
debent habere coniungenda plura sunt. Itaq; sic copulant.
Latent, operosa et expressa sceleris uestigia, ubi, quia ratione
per quos, quo tempore, maleficium sit admissum, q; nisi multa
et manifesta sint, profecto haec tam scelestam, tam atrocem
tam nefariam credi non potest.

Capitulum decimum quintum.

De Antecedentibus consequentibus et
repugnantibus.

Quis est octavius locus affectionum?

Octavius est antecedentium loci ut dicitur, cui propter
communem naturam adiungitur est nonus consequentium loci
enunciatur. Item decimus repugnantium loci ad dicitur.

Quid sunt illa?

Antecedentia sunt, quae rem necessario antecedunt: ut. *Supra*
dium antecedit eruditionem. Consequentia sunt, quae necessa-
rio consequuntur ut. Vulnerationem cordis sequitur mors.

Repugnantia sunt, quae cum re nunquam possunt cohaerere ut.
Storcius esse miserum et tamen nullum sentire dolorem.

Quomodo dividuntur?

Antecedentia quidem et consequentia duobus modis dividuntur.

Primo tempore: alia enim simul sunt et eodem tempore: ut. Solem
oriri, et illucescere: Sanum esse et vivere. Alia sunt disiuncta
tempore: ut. Doctum esse et sibi dicitur. Alia denique actu
et potestate antecedunt et consequuntur: ut. Eum qui sacri-
legium commiserit audere etiam furtivum committere. Neinde
dis tinguntur consecutione. Quaedam enim in unam tantum
partem consequuntur: ut. Sanum esse et vivere. Quaedam
vero in utramque partem convertuntur invicem: ut spirare &
vivere. vivere et sperare.

Quomodo repugnantia dis tinguntur?

Repugnancia tempore quoq; his lignantur. Aut enim simul
et eodem tempore pugnant: ut. Flores tum civilem esse &
seditionem excitare. Aut tempore sunt separata: ut Doctus
esse & nihil studuisse. Aut denique actu et facultate pug-
nant: ut. Parentes vultasse et non audere alios laedere.

Quomodo adhibentur in probando?

Antecedentium et consequentium hoc est.

Quisquis homo nascitur eundem oportet mori.

Talia homo nata fuerat.

Ergo

Repugnantium tale est.

Quibuscumque mali aliquid acciderit pro eis dolendum est
Sed Publio Scipioni accidit nihil mali in morte.

E. Scipionis mors non est dolenda.

De causis et effectibus.

Capitulum decimum sextum.

Quis est undecimus locus affectionum?

Undecimus est causarum quia a Graecis ad Italiam non cantus
quo cum coniungitur duodecimus quo est effectuum. quae ad
Italia nominantur.

Quid est causa?

Causa est, quae nisi sua aliquid efficit. vel adiumentum
ad efficiendum praebet: ut. Virtus probitatem efficit. Vini-
tia iuvant felicitatem.

Quid Effecta?

Effecta dicuntur, quae ex causis oriuntur, et fiunt: ut.
 Eruditio effectus est studiorum.

Quomodo diuiduntur hi loci?

Diuisiones praecipue duae sunt obseruandae causarum ad
 quas Effectorum quoque natura et distributio solet accomo-
 dari: Prima haec est quae causas alias sunt efficientes adha-
 moultura. Alia sine quibus non, cor aere & dicitur.

Quae dicuntur conuidentes cae?

Quae ipse aliquid conuident: et haec vultu duplices sunt:
 an absolute quae rem perfecte efficiunt: ut ignis efficit ca-
 lorem. Virtus probitatem. sunt adiuuantes: quae rem sola non
 efficiunt, sed aliorum auxilio opus habent: ut Praecepta artis
 arcedendi non sola faciunt eloquentem. Diuitiae non solum beati-
 tudinem constituunt.

Quae vocantur cause sine quibus non?

Quae ipsa quidem rem non efficiunt: sed sine ipsis res quoque
 duplices sunt. Quaedam quiete et per se nihil agentes de
 adha: cuiusmodi sunt. Locus, tempus, materia et instrumenta
 Quaedam praecedentes, quae cum re non conuident, sed
 effectum antecesserunt: ut Salubritas antecedit colloquium,
 colloquium familiaritatem.

Quenam est altera
 eorum diuisio?

Altera diuisione quatuor fiunt causarum genera. Primo mate-
 rialis, ex qua fit aliquid: ut Ex aere s' talia. Ex ligno mensa.

Deinde formalis, à qua res suum nomen et appellationem
habet: ut. forma statuae, forma mensae uel scanni.
tertio, Efficiens, quae agendo rem perficit: ut. S. tabularig.
arcularig. anni faber.

Quarto, finalis. propter quam res fit aut suscipitur: ut, ad
manicandum pedem, conficitur calceus. ad honoris recordatio-
nem collocatæ s. tabula.

Quismodi probationes ex his locis confor-
mantur?

Causarum talia sunt.

Natura opera bona sunt.

Senectus est naturae opus.

igitur senectus est bona.

Effectorum talia.

Qui praestat opera. Deo placentia eum oportet
neminem habere finem.

Abrahamus probitate opera Deo placentia.

igitur Abrahamus neminem fidem habuit.

De comparatis.

Capitulum decimum septimum.

Quis est decimus tertius locus Af-
fectorum?

Decimus tertius et postremus est Comparativum, quae à Graecis
ὁμοιωσις uel ὁμοιότης nominantur. Differt autem hic locus à
similibus. quod in similitudine fit collatio rerum secundum similitudinem

In hoc autem loco secundum quantitatem ins tituitur collatio.

Quid sunt comparata?

Sunt duo aut plura, quae inter se secundum quantitatem conferuntur: ut. Qui parentem fallere audebit, multo magis audebit fallere socium. Item. Qui Deum non timebit, is multo minus reuerentur homines.

Quomodo diuiduntur Comparata?

Duo sunt modis. Primum enim Comparata quaedam paria sunt quae Graecis ita uocantur: quaedam imparia quae nominantur aequalia.

Quae sunt paria Comparata?

In quibus utrobique par est ratio: ut quod in uno ualeat, ualeat eadem ratione in altero: ut. Si consul honore dignus est, etiam praetor honore dignus erit.

Quae imparia?

In quibus est impar ratio: ut. Quod in uno ualeat, in altero magis uel minus ualeat. Sunt enim haec iterum diuisa. Sunt enim a minore ad magis ins tituitur collatio: ut. Si bonum curare licet in sabato, multo magis licet sanare hominem. Aut a maiore ad minus comparandi descenditur: ut. Si uirtus sola non sufficit ad beatitudinem, multo minus sufficiat sole diuitiae.

Quenam est altera Comparatorum diuisio?

Alteram diuisio speciatu est, quae cognoscite quomodo maiora a minoribus sint discernenda. Nam quaecumque comparantur aut numero, aut comparantur aut specie aut uis, aut affectione.

Quomodo res numero comparantur?

Número comparantur, exempli gratia: plura cum paucioribus,
digniora cum brevioribus, castius diffusius, cum argutioribus,
honoratiora cum minus honoratis.

Quomodo specie?

Specie comparantur: ut cum expectanda per se anteposantur
illis quae expectantur pro aliud: rara, gratuita: integra, contem-
natis, honesta utilibus, rationalia irrationalibus, necessaria non ne-
cessarijs: rara vulgaribus.

Quomodo vi?

Vi comparantur cum illa in quibus maior vis et potestas, antepo-
nantur ceteris inferioribus. Causa absolute, adiutantibus, res
in nostra potestate sitae, preferantur ijs quae sunt in aliorum
potestate, seipsis contenta, aliorum ope intelligentibus, & tabula
inestis. Quomodo Affectione?

Affectione res fere conferuntur, quatenus certarum sunt perso-
narum quos magis maxime affectant. Sic parentum aut amica-
rum commoda preferenda sunt commodis peregrinorum. Reip-
sae utilitas est anteposenda emolumento privatis: ab optimo quoque
laudata, honorantur ijs quae minus boni videntur esse laudabilia.

Quomodo Comparata adhibentur in
probando?

Comparationum pariter hoc est.

Si Senectus accensatur, quod alij obrepit et reliqua vitis
partes singulae sunt accensandae, quarum una semper subit
quasi et trahat alteram.

Impariter talia sunt.

Ennius in paupertate tranquillam dicit senectutem.

Multo igitur magis Crassus in diuitiis potuit tranquillam agere senectutem. Item.

Hec tor non potuit Troiam armis propugnare

Multo igitur magis propugnabit eam Priamus.

De quasi locis. Caput decimum
de Tranquillitate.

Nihil ne alij loci sunt, qui arguunt,
menta oratoribus suppeditant
sunt?

Sunt quidem alij quoque, qui suppeditant argumenta, sed ea
parum firma, quae a Graecis uocantur. Quae uocantur Endorice,
uata. Ideoque ut ipsi uocantur a Cicerone ut loci uel quasi loci.

Quot sunt igitur tales qui non carere
Quasi loci?

Primum: quorum primum est ut Definitio. I. apprensus uel
popularis definitio, quae similitudinem tantum habet definitio-
nis, sed quia ipsa res sit non plene explicat. Cuiusmodi sunt
definitiones mutatae: ut. Comedia est speculum humanae
uitalis et imago uentris. His bitia est regina omnium dicitur
fictum. Qui Secundus?

Secundus est ut contrarium cum uidelicet pro contrariis II
uocantur, quae naturam contrariorum aliquo modo imi-
tantur ut. Iudaei sunt populi Dei liber.
E. Neque tenentur censam dare Caesari.

III &
IV

Qui Tertius?

Tertius est, ut similitum, et quartus, ut dissimilitum: cum com-
parantur res quae aliquo modo uidentur esse similes: aut dis-
iunguntur, quae parum aut nihil dissentiunt. ut. Quae admodum
Cornica colligunt in aestate, ut vicinum per hyemem habeat.
sic autem homines recte faciunt quod exciterant amicitias
ut praesidium habeant senectuti. Sic generatores diu trahunt
inter uirum et suum interere: Sic milites inter furta et spolia.

V et VI

Quinam Quintus?

Quinto numerantur, ut consentanea, quae rei propositae pro-
babiler consentiunt. Et sexto, ut Dissentanea, quae minus cum
re proposita consentiunt: signa et credibilia minus firma
sunt. Ulysses fuit inimicus Aiacis. Igitur ipsum occidit.
Marcus Caelius fuit socius Catilinae.
Igitur non potuit fieri cuius egregius et utilis Res:

VII

Qui Septimus?

Septimus est, ut coniuictorum, quae leniter tantum coherent,
aut rem circumstant: ut Cato fuit diues. Et. Tollerabilem
fraxit senectutem. Item. Diu non fuerunt habita iudicia
Ergo. S. Roscius quae primus adducit in iudicium est contem-
nandus. Quis De tanus?

VIII

De tanus est, ut pugnantium h. e. eorum quae leniter tantum
pugnant: ut. Si Alichem amasset S. Roscius non ablegasset il-
lum in agros. Qui Nonus?

Non est ut casusum. eiq; adiunctis Decim; ut esse
 clorum de casis. cum ad probandum leues casus, aut effecta
 non vera afferuntur: ut. Recte occisum ee a Milone Codi-
 um, quoniam fuerit cuius turbulenti. Item. Multos ee im-
 pios inter eos qui audiunt Euangelium. Igitur doctrinam Eu-
 angelij ee vitiosam.

IX et X

Qui Undecimus?

Undecimo loco est numerantur ut distributiones: s. diui-
 siones et partitiones imperfecta ac non plena: ut. Archias
 non est natus civis Romani nec emit ius civitatis. Ergo non
 est civis Romani.

XI

Qui Duodecimus?

Duodecimo loco recedente genera partium et decimo tertio,
 ut partes generum: s. cum non vera genera propositarum specie-
 rum aut non vera spes propositorum generum pro veris assu-
 muntur. ut. Cracis et Saturnis iure casu fuerunt iudicati.
 Igitur iure magis tratis, aliquando occiditur. Magis tratis. verbum
 non ut verum genus usurpate. quoniam isti ut turbulenti, iij. turbu-
 lenti non ut in legitimo magis tratis constituti, casu fuerant.
 Item. Filius te semp irasatur maritus si eripatur ei coniunx.
 Igitur et Achilles iure fuit iratus pro ereptam sibi Bryseidem. Non
 recte species educitur ex genere quodam. Quoniam Bryseida
 Achilles non habebat pro coniuge sed pro concubina tantum.

XII et XIII

**Quinque Decim; quartus est
 huius generis locus.**

Decimus quartus continet primordia rerum et quasi procurrerit: hoc est causas longe antecedentes quae parum persistere ad effectum producendum: ut. Si Paris in mari perisset cum Lacedaemonem navigaret, inde abduxit Helenam, nunquam Troia à Grecis fuisset eversa. Item. Si non ceperent arbores in monte Pelio, à quibus Argo nauis facta fuit, Medeam nunquam pervenisset ad extremam miseriam.

Qui decimus quintus?

Decimo quinto et postremo loco contentiones rerum ponuntur hoc est comparationes leniores à maiore, pari aut minore: ut. Quod dicitur. Marcus est. laudat, dignis quod Augustus Caesar Romam conseravit, quam quod Romulus eandem exstruxit. Item. Quod Cicero virtutes militares Cuius Caesaris inferiores fecit libertate seu beneficentia quam declaravit is erga Rabirium, amicum suum calamitosum et miserum.

De Delectu argumentorum
seu iudicatione Oratoria.
Capitulum decimum nonum.

Omni die in istis locis argumenta Oratori sunt
quaerenda.

Sunt sane quaedam ex omnibus, sed simul iudicium est adhibendum et retinendum delectum, eo quod alicuius firmiora sunt, et ad probandam quae firmam magis minus idonea.

Quot igitur argumentorum principia
quae in hoc delectu sunt insi,
quaerenda?

Levia politissimum consideranda sunt si nisi et pondera ipsorum
perpenduntur: quaedam enim levia sunt, quaedam cetera et
quaedam necessaria.

Quae dicuntur levia argumenta?

Levia sunt ut loquor invidiosa et nudaria et byzantina et obreolob
ning probabilia conclusionem sunt ea quae non modo nihilum ponit
sunt valent in oratione, sed etiam adhiberi sine vituperatione ne-
scent: ut Marcus Caelius fuit obscurus parentibus natus, et fuit
sceleratus. Item. Multae sunt contextiones in Theologia.
Igitur Theologia non est studendum.

Quae communia?

Quae in in communium quidem hominum sensum et opinionem ver-
santur: sed ut firmiter sint opus habent approbatione, et hoc
a Graecis vocantur nudaria. Corinthus quatuor sunt generum:
signa videlicet, credibilia, indicata et comparata.

Quid dicitur signum?

Signum Graece byzantium est externa nota, quae in oculos atque
aures occurrunt, et alius rei suspicionem movet: ut Caelius est
eloquens et grates eas forenses agit. Igitur in adolescentia a
voluptatibus fuit alienus. Item. Codrus frequentat hortos ad
Tyberim, ubi iuvenes laevare soleat. Igitur est meretricis.

Quid credibile?

Credibile, hoc est interna mentis coniectura probabili
ratione concepta: ut Caelius bona indole fuit praeditus. Et Non
fuit socius coniurationis Calpurnianae. Item Lucius Luceius fuit
vir doctus et prudens. Igitur non dissimulasset eadem Dionis si
a domo suis factam sciret.

Quid Iudicium?

Iudicium, lo reuocatur est id de quo alicuius aut aliquo-
rum iam ante lata est sententia: ut. Cuius Cassij sapientissimus
vir iudicabat eum occidisse, cui mors interfecti homo futura erat
sgr. in Sexti Roscij causa continetur est iudicatum. Item
Marcus Horatius comitibus Populi Romani fuit absolutus cum
his iulisset errorem. marem populi Romani salutem et libe-
tatem. sgr. et Milo absolutus est, qui suscitauit animam pri-
uatum et turbatorem pacis et libertatis Po. Romani.

Quid est Comparabile?

Comparabile lo inducitur est, quod in rebus diuersis, si-
miles rationes continet: et huiusmodi iterum forma sunt. Imago,
collatio, et exemplum.

Quid est Imago?

Imago Graecis εἰκων est forma cum forma cum quadam
similitudine collatio q. similitudo aut latens aut manifesta gra-
tia: ut. Quemadmodum Aquila in columbas, sic Drusus in P. R.
Robtus impetum fecit. et ut Caprea leonem fugit, sic Robtus
antegressus cum hostes imminuentem Drusum viderunt.

Quid Collatio?

Collatio, Graecis πρᾶξις est, q. ex re dispari et dissimili
simile aliquis efficit, quo natura rei proponit magis intelli-
gatur: ut. Non aqua aut igni plures dies quam amicitia tri-
miv. Item. Sula et solitudines neco respondent, sed tunc saepe im-
nec cantu flebantur et consistunt, nos in istis rebus optatis
non poetarum voce mouemur.

Quid exemplum?

Exemplum nãcã dicitur est, quod rem auctoritate aut casu
alicujus hominis, aut negotij confirmat aut infirmat: ut. Quædam
modum Vinidius in maximis opibz, ipse tamen inopia labora-
vit, sic, ut non meliorem vestitum feris haberet, sic pleriq;
aliam vires magis in opibz cum inopia tamen conficiuntur.

Quæ dicuntur necessaria argumenta?

Necessaria, ta araduaia dicitur ea, q se aliter ha-
bere non possunt. Sed horum pauca sunt apud Oratores
prouiam eorum officium plerumq; uesatã circa ta uerba
aliq generis hoc est. Sextij Rosij non occidit ipse patrem
quia tãm America fuit, cãm pater Roma occideretur.

**De collatione de quæstionum gene-
ribz et primùm de collatione qua-
stionis infinite. Caput vige-
simum.**

**Quidnam collationis pceptum generale tenendum
est?**

In collatione quæstionis generis in primis considerandum est,
et ad id accommodanda ratio collocandi.

**Quænam sint quæstionum gene-
ra ad quæ accommodanda est
collocatio.**

Quæstionum genera intelliguntur illa duo, q in tertia Rhetori-
ces parte supra fuerunt consideratæ: unum finitum quod com-
pletum est notationem habet circumstantiarum: ut. In Calij

constituendus sit accusator Veris. An Archias ut civis Roma-
nus et cetera quae sunt plerumque in orationibus Ciceronis et ceteris
pluribus continentur. Alterum infinitum: quod nullam unquam
stantiarum notationem habet: ut. An mortui sint miseri: An
amicitia in omni parte humanae vitae sit necessaria: et cetera
quae a Cicerone disputantur in libris philosophicis: ut. An
Demetrius et Ciceronis quaestiones de finibus, de officiis, pe-
ragis huius generis sunt.

An infinita igitur quaestione quomodo est in-
stituenda collatio?

Collatio in hoc genere quaestione libera est, ac fere natu-
rae societas. Instituitur secundum ordinem locorum antea ex-
positum: ut primo collocentur testimonia; Deinde res a
solo, partibus, notatione, et ita consequenter. Ceterum
simplex finis huius quaestione ipsa fides: ut nimirum arguere
sit probetur id quod in quaestione versatur: quo naturali loci
nisi ordine fieri potest.

Est tunc vero idem semper ordo in collo-
catione huius quaestione retinendus?

Non semper retinendus est: ut ne orationis similitudo parum
fuerit. Commutari autem potest secundum argumen-
torum genera supra exposita.

Quomodo sit igitur ista
commentatio?

An prima quidem divisio argumentorum duo fuerint con-
sideranda argumentorum genera: remota nimirum et insita

Remota igitur vel condensanda sunt et in loco collocanda,
ante inrita, ut sint tanquam presidia insequentis probationis:
vel post inrita, ~~ut sint~~ ^{ut sint} ~~presidia~~ ^{presidia} probationis iam factae. Re-
persuente interim etiam a trochis collocata.

Quomodo ad alteram divisionem argu-
mentorum accommodanda est inri-
ta collocatio?

In altera divisione, in qua materia et pondera argumen-
torum predebantur: alia alijs firmiter fuerunt nominata.
In hac igitur collocatio q̄ firmiter sunt, et ad primum locum
vel extremum, vel utrumq̄, dnt occupare, ad infirma in
medio condensari ut si non singula sing. vi atq̄, pondere, con-
iuncta tamen numero et firmiterum presidio et subsidio
quasi minuta firmiter probationem indicantur efficere.

De finita quæstionis collocatio-
ne de fide, motu, ac duplici ordine
collocandi?

Capit. vigesimum primum.

Quomodo in quæstione finita informanda est
collocatio?

In collocatioe quæstionis finite tria potissimum consideranda
sunt: primum finis finite quæstionis: Deinde ordo collocandi,
tertio: gea causarum quæstionis finite.

Quis igitur et quo supra est finis
finite quæstionis.

Finis huius quæstionis duplex est: fides nimirum et motus.
hoc est. dirigenda sunt ora ad probandum quod in quæstione

hesitatis, et ad audientium animas permoventes; ut ita sentiant
de re proposita, quemadmodum eos orator sentire velit.

Quid est Fides?

Fides, si visus est firma opinio, hoc est, certa persuasio, quae
nascitur ex argumentis et probationibus. Est tamen fides finis
communis finitae et infinitae quales bonis.

Quid Motus?

Motus sine affectu loquens est animi incitatio, aut ad
voluntatem, aut ad molestantiam, aut ad metum aut ad
cupiditatem. Quot sunt genera motuum?

Quatuor ista, voluptas, molestia, metus et cupiditas.
Hae enim quatuor omnes affectionum seu perturbationum
species possunt referri differunt autem inter se, quod duo
genera sunt praesentis temporis, voluptas scilicet, et molestia
vero futuro: metus et cupiditas. Itemque quod duo genera
sunt rerum bonarum, voluptas scilicet et cupiditas: mala
religiosa duo, molestia atque metus.

Quid est voluptas?

Voluptas est opinio reuera praesentis boni, in quo efferratur
et videatur. Partes, sine speciebus voluptatis quinque sunt. Gal-
dium, letitia, malevolentia, delectatio, et tractatio.

Quid molestia?

Molestia si visus est opinio reuera praesentis mali, in quo
demitti contrariis vero voluntum esse videatur. Species sunt
quatuor decem. Invidia, obstrectatio, amulatio, miserio-
dia, angor, letitia, metus, arumna, dolor, lamentatio, sollicitudo.

molestia, afflictio, et desperatio.

Quid est Metus?

Metus dicitur opinio impendentis mali, quod intolera-
bile esse videatur. Huius subiectae spes sunt septem. For-
mido, timor, pudor, pigritia, conturbatio, et animatio.

Quid est cupiditas?

Cupiditas, si bene dicitur, est opinio nihil boni, quod sit
ex usu iam praesens esse atque adesse. Partes species sub hac
continentur septem: ira, excaecitas, odium, inimizia,
discordia, indigentia et desiderium.

Quis iam et quotuplex est ordo
collocandi?

Ordo collocandi in quaestione finita duplex est: alius
naturalis et alius artificiosus.

Quae dicitur naturalis collocatio?

Cum ipsi naturae ratio observat in collocando: quae duabus in rebus
perspicitur. Primum in partibus orationis: cum videlicet sin-
gulae partes ita collocantur in oratione, quemadmodum in oratione
applicatur: ac primum locum tenet Exordium, secundum
Narratio: confirmatio cum repetitione tertium: Quartum
peroratio. Deinde in argumentis, cum ea ordine singula dis-
ponantur, quae in enumeratione locorum fuit observata. Primum
testimonia, dein iusta à toto, partibus, notatione, et ita con-
sequenter. Quae iam dicitur artificiosa collocatio?

Quae pendet ab ipsi oratoris arte et iudicio: cum videlicet
orator pro commoditate sua et auditorum voluntate, naturali
illum ordinem mutat, vel in partibus orationis vel in argumentis.

De generibus causarum et primam de col-
locatione generis demonstratiui.

Capitulum vigesimum secundum.

Quot iam genera causarum sunt quae huiusmodi sunt?

Genera causarum tria sunt secundum tria auditorium genera.
Omnis enim auditor aut est auditor factum, nullam pro-
nuncians sententiam et hic constituit nunc genus causarum quod
dicitur demonstratiuum, aut est acceptus, qui de re propria
debet ferre sententiam: et hic iuris est duplex. Est enim de re
agendi vel suscipiendi s. factum aliqd. ut. Senator, qui constituit
si alterum genus causarum, nimirum deliberatiuum. Est res iam
actas discipulatus, ut iudex, qui constituit tertium genus causarum
quod dicitur iudiciale.

Quomodo differunt inter se haec tria
causarum genera?

Duo sunt modi. Primum tempore quod iudiciale genus est, verum
preteritarum, de quibus iudicialiter iudicare an iniuste sit facta.
Deliberatiuum genus est verum futurarum, de quibus consilium
ferendum est s. futurum an iudiciale, facile an difficile
suscipiatur. Genus demonstratiuum est verum ut plurimum
praesens quod iudicatur si iuste sit facta et iustitiam si iuste
Veruntamen in hoc posteriori genere renouatur interdum mensura
preteritarum et suscipitur coniectura futurorum.

Quoniam est alterum discrimen?

Alterum similitur à finibus dixerit. Nam in demonst. tratiōe
 genere spectat maior ad delectationem auditorum. In deliōe,
 vatiōe studet excitare spem aut motum rerum agendarum. In
 individuali deniq; contendit ad clementiam vel severitiam iudicis
 erga rerum existendum.

Quid est genus demonstra-
 tivum?

Demonstrativum genus Græcis ἐπιδεικτικόν, à δεικναι, *monstrare*,
 Latine laudatio et exoratio, est quod in alicuij per-
 sonæ vel rei laudem aut vituperationem asserit.

Quæ sunt in collatione huij
 generis observanda?

Quatuor potissimum. Ordo temporum, ordo bonorum et ma-
 lorum, rerum ipsarum vis, et rerum varietas.

Qualis est ordo temporum?

Temporum ordo duplex est, unus directus cum naturæ et facti-
 rum seriem refleximus atq; à primis ad intermedia, abiq; ad
 extrema progredimur. Alter indirectus quando à posterioribus
 et novissimis principis factis decurrimus ad priora.

Quinam est ordo bonorum
 et malorum?

Bonorum et malorum tria sunt genera. Quædam animi sunt,
 ut ingenium, virtutes, artes, et disciplinae quibus opponuntur
 mala contraria, et stuper, stultitiam, inertia. Quædam corpo-
 ris, quæ natura corpori attribuit: ut Sanitas, vires, forma et
 his opposita morbi, imbecillitas deformitas. Quædam deniq; for-
 tuita quæ extrinsecus homini accidunt: ut Divitiæ, honores, iustitia,
 fides et similia cum contrariis: paupertate, obscuritate, solitudine.

et similibus. In quibus ordo naturalis hic est, qui iam fuit indicatus.
Nam proximam locum occupant animi bona, proximum bona
corporis, extremum bona fortunae. Quoniam tamen ordinem cogit
orator interdum immutare pro opinionem hominum ad quos
verba facere debet, quos interdum magis movet eas quae in oculis
locis incidunt, quam quae sua natura praestantiora sunt.

Quomodo rerum usus spectatur
in hac collocazione?

Rerum usus spectatur in bonorum et malorum comparatione ex
qua alia maiora alia minora deprehenduntur. In his triente
autem illa collatio quatuor modis, scilicet de quibus in compara-
torum loco dictum est: Numero scilicet, specie, us, et affectu.
Maiora. n. insistantur plura bona paucioribus, distictura
breuioribus, laeta angustioribus innata aduentibus, perfecta im-
perfectis, honesta inhonestis, nostra et alienorum alicuius.

Quomodo rerum varietas ad hanc
collationem accommodatur?

Varietas ista spectatur in oppositione et fractione contrariorum
cum utraque opponente. ut. Parva magnis, simplicia coniectis
obscura dilucidis, laeta tristibus, incredibilia probabilibus.

De generis deliberatiui colloca-
tione.

Capitulum vigesimum tertium?

Quid est deliberatiui genus?

Genus deliberatiui, quod et deliberatis et finali nominabile.
Quod dicitur deliberatiui, quod dicitur deliberatiui n. excluditur.

Estne semper praetermittenda narratio
in hoc genere?

1
2
3
4
Narrationis quoque quatuor sunt tempora. Primum est
cum laudare multo melius recte facta. Secundum cum vitu-
perare malefacta, aut bona consilia temere neglecta. Tertium
cum confirmare cupit suum consilium de futuris ex rebus
iam presentis aut presentibus. Quartum est cum memoria rem-
eare studet superiorum temporum et rerum a maioribus pro-
be secretarum vel actarum.

Quid de Confirmatione suspicetur?

Confirmatio et peroratio dirigenda sicut ad dupli-
cem finem finis gratioris fides scilicet et motus: scilicet ad proban-
dam rem propositam, et ad promouendos auditorum animos
ut dicentes sequantur consilium: quia in re collocandi ratio
vel naturalis vel artificiosa potest observari, prout cum hinc
bitur esse utile aut gratum accedere auditoribus

De collocatione generis iudicialis et
primum Accusatoris.

Capitulum vigesimum quartum.

Quid est genus causarum iudiciale?

Iudiciale genus Graecis διαζυγιον est, quod positum in con-
trouersia, habet in se accusationem cum defensione vel peti-
tionem cum accusatione.

Quomodo in hoc genere est instituta
collocatio?

Collocatio alia accusatoris est, alia defensoris. Nam non idem finis utriusq; propositus est, quod accusator ad iram et sententiam iudicis contendit: defensor e contra iudicis spei clementiam et misericordiam.

Qua est igitur accusatoris collocatio?

Collocatio accusatoris partim ad singulas eius partes, partim ad arguendorum tractationem est referenda.

Quid ergo faciendum est in exordio?

Exordium ad attentionem et severitatem iudicis est accommodandum, quia propositum est ei iratum reddere iudicem.

Quia in Narratione?

In narratione rerum gestarum ordo observandus est, et quo quidq; licet actum sic etiam est exponendum.

In Confirmatione quod faciendum?

Confirmationis sunt argumenta quorum alia dant et nata breviter: ad probandum crimen comparata; quaedam vero auxiliaria quae faciunt ad crimen amplificandum.

Quomodo tractanda sunt verbaque,

verbaque.

Quae in his sunt observanda praecipua. Primum ut singula ac, brevementer proponantur: hoc est recte et notis inveniatur ut quasi hasta amantata vehementer mittantur in adversarios. Deinde, ut concludantur acriter et accommodentur in finem rei: quae quidem acrimonia iudicis facilius moderate et rem inlucetatur alij.

Quomodo auxiliaria sunt tractanda.

In his tria sunt observanda precepta. Primum res est confir-
manda decretis, tabulis, testimoniis: hoc est rursus ad-
iungenda sunt assumpta argumenta. Deinde in singulis accu-
satis est commemorandum ut arguatur adversarius: tum digere
dicendum est ad causam dicendam, et amplificationes sunt
interponenda.

Quod est preceptum perorationis?

In peroratione, ut magis vehementiores adhiberi debeat, et
eos dirigi ut iudex iustus efficiatur.

De collocatione defensoris.

Capitulum vigesimum quintum.

Quanam est defensoris collocatio?

Defensori collocatio est ad contrarium finem dirigenda,
videlicet iram iudicis. Eius autem precepta partim in sin-
gulis orationis partibus partim in argumentis consisunt.

Quid ergo faciendum est in Exordio?

Defensori in exordio primum amovenda sunt ea quae obstant
res: Deinde dirigendam exordium ad benevolentiam iudicis
conducendam.

Quid observandum est in Narratione?

Narrationes amputanda sunt quae tardant, aut relinquenda
si tota sunt molesta: sed si quae pars verum exponenda
non officiat ca. rei, tum ea est permittenda: quod si
vero omnia cause nocent tum sola pretereunda est narra-
tio. Quid de confirmatione & argumentis
sciendum est?

In confirmatione defensor ut plurimum est occupatus in refutandis argumentis adversarij. Sunt autem illa argumenta duplicia: quaedam evidenter et facile refutari possunt: quaedam evidenter et firmata et ad diluendum minus facilia.

Quomodo sunt igitur diluenda evidenter?

Haec singula seorsim diluenda sunt, ut eorum apparatus in imbecillitas ipsius, similia videantur et cetera.

Quomodo refutanda sunt evidenter?

In his tria sunt observanda precepta.

Primum. Firmitas et potentia precepta argumenta praestantioribus sunt observanda ut illorum fides diminuatür.

I

Secundo. Obscuranda sunt pluribus, ut numero superent.

II

Tertio. Digressionibus ab illis firmamentis est tanquam pudis antequam tractatione alicuius loci communis ut illorum iudex obliuiscat.

III

In peroratione quid est observandum?

Perorationes ad misericordiam iudicis totae sunt conferenda quem ad iracundiam accusator permonere conatus fuerat.

Semperne praescriptum collocandi ordinem orator debet retinere?

Non debet eandem semper retinere ordinem sed potissimum haec tria in collocando spectare.

Primum auditorum voluntatem, quo illi ordine atque loco quidque cupiant audire.

I

Deinde utilitatem eae quo quoque loco dici causa potest.

II.

Tertio circumstantias etiam alias locorum maxime atque temporum, quarum omnium consideratione praescriptum deus orator facile intelligit, ubi praescriptum et naturaliter.

III

collocandi ordinem observare debeat, et ubi eandem
ratio mutare.

FINIS primi decalogi.

2.